

Dues estructures neolítiques al jaciment de Casa Garrido Nord II (Moixent, València)

PABLO GARCÍA BORJA*; DAVID LÓPEZ SERRANO**; ANA VALERO CLIMENT**;
ANTONIO GUILABERT MAS***; CLODOALDO ROLDÁN GARCÍA****

Es presenten les restes de cronologia neolítica documentades a les obres de canalització de gas a la vall de Montesa. Concretament, dues sitges del Neolític II de la seqüència regional, aparegudes al jaciment de Casa Garrido Nord, al terme municipal de Moixent. Encara que els materials són poc significatius, es tracta de les primeres estructures de cronologia neolítica, de les quals tenim constància, en què s'ha realitzat una excavació arqueològica sistemàtica a la comarca de la Costera.

Paraules clau: Casa Garrido Nord II. Sitja. Neolític II. La Costera. Assentaments en pla.

Se presentan los restos de cronología neolítica documentados en las obras de canalización de gas en el valle de Montesa. Concretamente, dos silos del Neolítico II de la secuencia regional, aparecidos en el yacimiento de Casa Garrido Nord, en el término municipal de Moixent. Aunque los materiales son poco significativos, se trata de las primeras estructuras de cronología neolítica de las que tenemos constancia de las cuales se ha realizado una excavación arqueológica sistemática en la comarca de la Costera.

Palabras clave: Casa Garrido Nord II. Silo. Neolítico II. la Costera. Asentamientos en llano.

Two Neolithic structures at the archaeological site of Casa Garrido Nord II (Moixent, Valencia)

Herewith we submit the remains of Neolithic chronology found at the gas piping works performed at the Valley of Montesa (Valencia). They are specifically two Neolithic II underground storage places of a regional sequence, which appeared at the Casa Garrido Nord archaeological site, within the Moixent municipal borough (in the province of Valencia). Although the materials are not very meaningful, they represent the first structures of Neolithic chronology known to us, and therefore we have carried out a systematic archaeological excavation in the area of La Costera (Valencia).

Key words: Casa Garrido Nord II. Silo. Neolithic II. La Costera. Settlements on flat lands.

INTRODUCCIÓ

En la fase de sondejos del seguiment arqueològic, encarregats a l'empresa Estrats Treballs d'Arqueologia SL per a les obres de canalització de tubs de conducció de gas natural al llarg de la comarca de la Costera, que ha realitzat l'empresa ENAGAS, es van documentar diverses restes arqueològiques de diferent tipus i cronologia. Un d'aquests punts es correspon amb els voltants del jaciment de Casa Garrido Nord, conegut des d'antic i definit a l'inventari de jaciments arqueològics de l'àrea de Patrimoni de la Conselleria de Cultura com de cronologia ibèrica ubicat en pla. Propera a aquesta concentració de material ibèric es localitzà una altra durant la prospecció prèvia i es decidí catalogar-la com un nou jaciment ibèric anomenat Casa Garrido Nord II. En els sondejos realitzats es van localitzar estructures negatives de cronologia ibèrica i altres dos que hem enquadrat al Neolític II.

En aquesta notícia volem donar a conèixer els resultats que hem obtingut referents a l'època neolítica, que són poc importants en quantitat, però molt significatius, ja que són les primeres estructures d'aquesta cronologia de les quals tenim constància, en les quals s'ha realitzat una excavació arqueològica sistemàtica a la comarca de la Costera i, per tant, esperem que ajude els diferents investigadors que treballen en aquests períodes tan poc coneguts a la comarca.

LOCALITZACIÓ

El jaciment arqueològic de Casa Garrido Nord està ubicat en el terme municipal de Moixent (La Costera, València), en una zona de terrassa fluvial en el vessant sud del riu Cànyles, que en l'actualitat es troba abancalada per al cultiu de secà (fig. 1). Durant la fase de prospecció, es va observar que la dispersió de materials de cronologia ibèrica s'estenia en paral·lel a l'anomenat Camí Vell, des del jaciment ja conegut, fins al pas d'aquest camí pel llit del riu cap a llevant. És per això que es va projectar la realització de sondejos en un eix lineal de 1.482 metres, definint un nou jaciment relacionat amb els precedents, anomenat Casa Garrido Nord 2. Les sitges neolítiques detectades es troben a uns 250 metres del riu, en els camps de la Casa del Corralet, al costat de l'actual Camí Vell i d'un tàlveg canalitzat.

* Estudis Arqueològics
estudisarqueologics@hotmail.es

** Estrats. Treballs d'Arqueologia S.L.
Estrats@terra.es

*** MARQ
aguilabert@dip-alicante.es

**** Instituto de Ciencia de los Materiales
Universitat de València
Clodoaldo.rolدان@uv.es

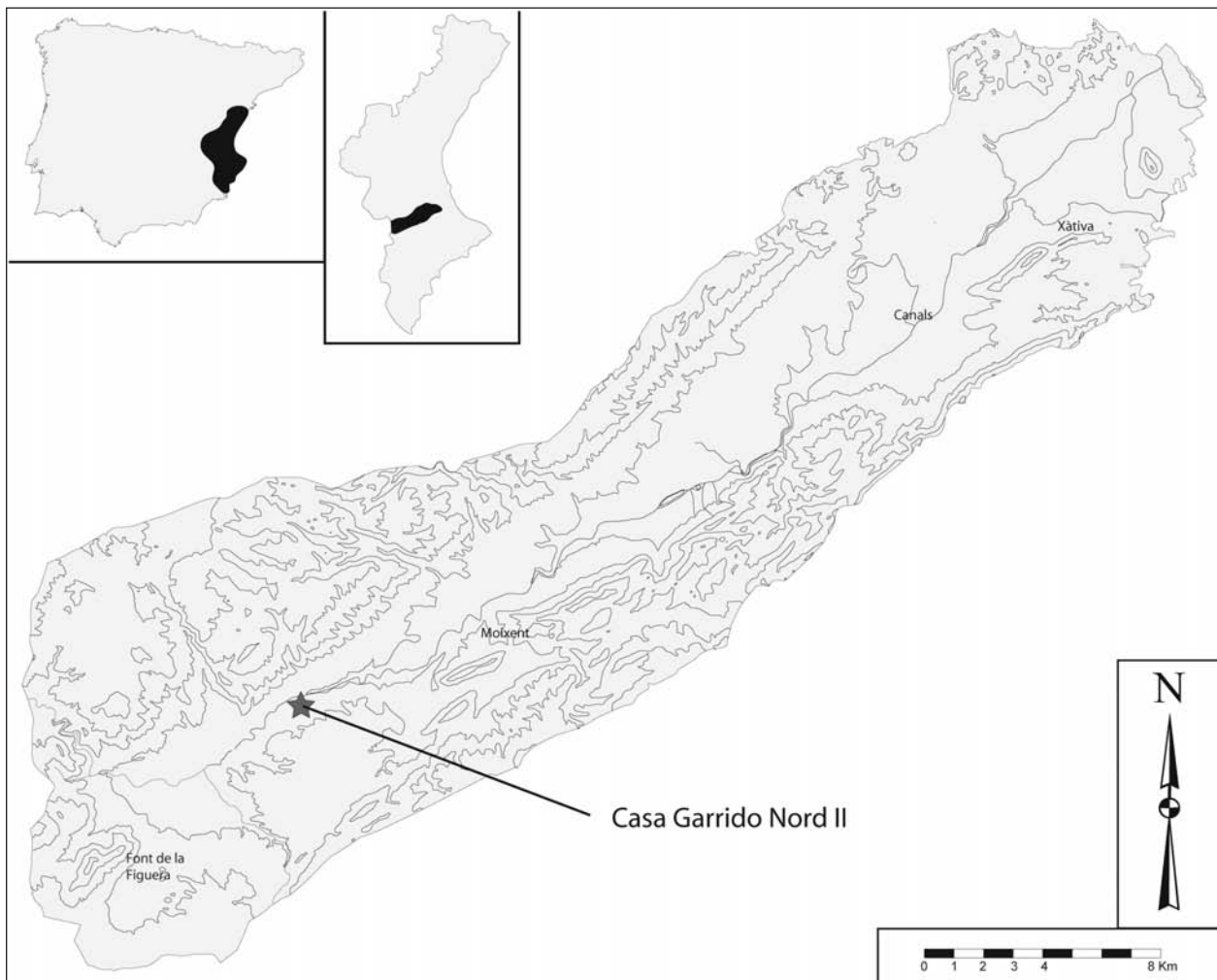

Figura 1. Localització geogràfica de Casa Garrido Nord II.

LES ESTRUCTURES LOCALITZADES

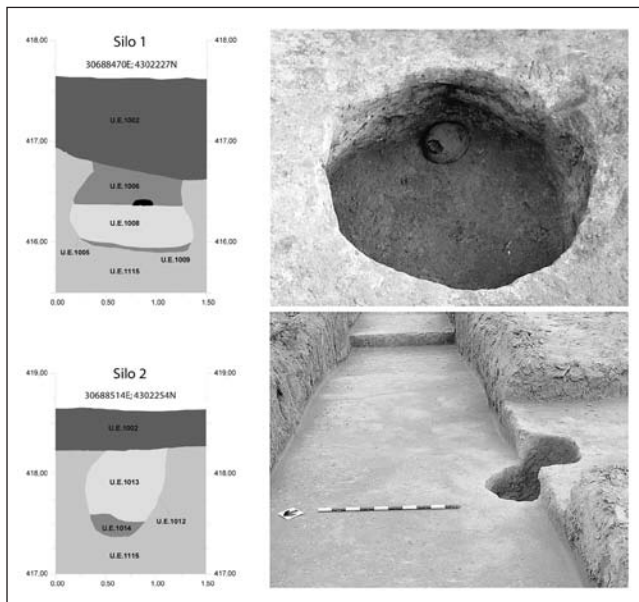
Com ja hem comentat, Casa Garrido Nord és un jaciment conegut i inventariat. Per aquest motiu a l'inici de les obres es va plantejar la necessitat de realitzar diferents sondejos a la zona de dispersió de materials, per tal de documentar la possible presència o absència de restes de caràcter arqueològic, ja que no havia estat objecte mai d'una intervenció.

En total es van realitzar 33 sondejos de morfologia rectangular, d'uns 30 metres de longitud aproximada per 2,10 metres d'amplària. De tots aquests, tan sols van ser positius 6; en la resta no aparegué cap resta arqueològica. Quatre van proporcionar restes d'estructures negatives de difícil interpretació amb escassos materials ceràmics adscrits a l'Ibèric Ple. Els altres dos sondejos van presentar restes d'estructures negatives prehistòriques identificades com a sitges.

Les dues sitges es troben separades entre elles per un tàlveg estret, actualment canalitzat, i disten l'una de l'altra uns 50 metres. Les dues es troben excavades en nivells estèrils i es troben cobertes per un nivell de sediment superficial dedicat en l'actualitat al cultiu de cereals.

La sitja 1 es localitzà en el sondeig 1 (làm. I); en aquesta es van diferenciar tres unitats estratigràfiques de reblit: una primera de color gris, en què destaca l'aparició d'un vas ceràmic complet situat al costat de la paret de la sitja; un segon estrat molt similar, de tonalitats menys fosques; i un últim estrat més fosc, de menor potència. Les dimensions de l'estructura són de 0,85 m de fondària conservada, 1,20 m de diàmetre màxim i un diàmetre de boca conservada de 0,90 m. La capacitat aproximada és de 650 litres.

La sitja 2 es localitzà en el sondeig 20 (làm. I); en aquesta es van diferenciar dues unitats estratigràfiques: l'una amb sediment fosc i l'altra amb tonalitats més clares. Cal destacar-hi l'absència de restes de material arqueològic, amb l'excepció de les escasses restes antracològiques documentades i de 8 fragments de malacofauna terrestre (*Helix sp.*). Tot i això, hem enquadrat la sitja dins del Neolític II, perquè el sediment, dimensions i posició estratigràfica són molt semblants a la sitja 1. Les dimensions de l'estructura són de 0,90 m de fondària conservada, 0,80 m de diàmetre màxim i un diàmetre de boca conservada de 0,80 m. La capacitat aproximada és de 350 litres.

Làmina I. Imatges i seccions de les dues estructures.

MATERIALS ARQUEOLÒGICS

Els materials arqueològics recuperats a les sitges han resultat escassos. Tan sols hem pogut documentar restes de ceràmica a la sitja 1, i en cap de les estructures s'han arrellegat restes d'indústria lítica o de fauna.

El material ceràmic documentat ha aparegut tot al sondeig 1. S'han comptabilitzat 9 fragments ceràmics en un possible nivell arqueològic alterat, que presenta també ceràmiques de l'Ibèric Ple amb les neolítiques i dues restes ceràmiques a la sitja 1, un fragment informe i un altre que es correspon amb un vas quasi complet (fig. 2). Cal destacar que el fragment informe es correspon amb un fragment d'un altre vas; per tant, el nombre mínim d'individus a la sitja és de dos. L'únic fragment amb forma es correspon amb un vas de forma oberta en què el diàmetre màxim és el diàmetre de la boca: es tracta d'un plat de perfil senzill i base aplanada. Les superfícies internes i externes estan erosionades i el color de les parets és de tonalitats marrons i grises. El desgriant és abundant, angulós, desordenat i inorgànic amb nucli de color negre. El gruix de les parets es aproximadament de 0,7 cm. El diàmetre de la boca és de 18 cm i l'alçària

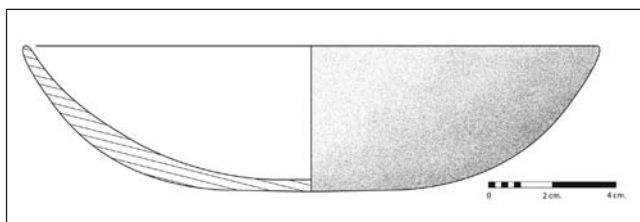

Figura 2. Vas ceràmic aparegut a la sitja 1.

de 4,6 cm. Dintre del que és la tipologia més emprada al País Valencià, basada en els treballs de Bernabeu (1989), encara que amb successives modificacions (Bernabeu i Guittart, 1993; Bernabeu i Orozco, 1994; García Borja, 2004b; Molina 2006), classificarem el vas com un vas de classe A, grup 2, tipus I, vas amb índex d'obertura inferior a 0,45 de forma oberta, perfil senzill i base plana. És una forma molt característica dels jaciments pertanyents al III mil·lenni aC, i és en el Neolític IIB on es fan més freqüents, especialment en el IIB.1. Per tant, pareix lògic pensar que podem datar les estructures en algun moment entre el 3900 i el 3000 cal BC, moment en què aquest tipus de vas es prodiga amb major intensitat i per al qual proposem la dita cronologia.

Cal destacar, també, que el vas aparegué en posició inversa (amb la boca cap avall) i que al seu interior es van documentar nombrosos fragments de minerals de color roig que es podrien correspondre amb primera matèria de possibles pigments (lám. II). Per aquest motiu es van realitzar a l'Institut de Ciència dels Materials de la Universitat de València anàlisis mitjançant fluorescència de raigs -X dispersiva en energia (EDXRF) i anàlisis per difracció de raigs X (XRD). Els elements majoritaris detectats mitjançant EDXRF són el calci i el ferro amb impureses de manganès en proporcions molt baixes. La XRD revelà la presència de calcita i quars com a minerals cristal·lins més abundants. La detecció de ferro amb una intensitat menor que el calci en les anàlisis EDXRF i la no detecció de components cristal·lins de ferro en el difractograma suggereix la possibilitat que les mostres es corresponguen amb materials calcaris amb òxids de ferro que li donen una coloració rogenca i un baix nivell de cristal·lització i que, en ser matxucat, podria ser utilitzat com a colorant roig. És a dir, estaríem davant una matèria que produiria un colorant de tonalitats poc intenses, no comparables amb altres mostres analitzades d'altres jaciments,

Làmina II. Vas ceràmic aparegut a la sitja 1 amb alguns dels fragments de possible matèria colorant.

en què amb seguretat actuen com a colorants (García Borja i al., 2004; García Borja i al., 2006). Resulta significatiu que tan sols apareguera dins del vas i en cap lloc més de la sitja, la qual cosa ens fa pensar en la seu deposició voluntària.

Dins de la metodologia d'excavació sistemàtica aplicada es va decidir mostrejar les dues estructures: es van arreplegar un total de 21 litres de terra a la sitja 1 i 15 litres a la sitja 2. Totes dues van ser flotades i separades correctament i tan sols van proporcionar alguns fragments aïllats de carbó en molt mal estat de conservació, dels quals no s'ha pogut identificar més que la presència del llentiscle. No s'ha identificat cap resta carpològica.

DISCUSSIÓ

Creiem necessari donar a conèixer aquest tipus de notícies per tal d'anar completant els mapes de jaciments de la comarca, amb més informació per a altres moments de la seqüència (Pérez i Borredà, 1997; García Borja, 2004; Ribera i al., 2005). A més, l'aparició d'aquest tipus d'estructures de

cronologia neolítica no solen aparèixer de forma aïllada i estan relacionades amb l'existència d'un poblament estable en els seus voltants amb estructures d'hàbitat, aquestes últimes difícils de documentar (Bernabeu i al., 1993; Bernabeu i al., 1994; Gómez i al., 2004; Pascual i Ribera, 2004).

En aquest sentit, voldríem destacar la manca d'informació que continua existint a la comarca, tot i que són moltes les notícies i referències bibliogràfiques de jaciments neolítics, que han permès identificar més d'una vintena de jaciments (García i Molina, 2006), que demostren l'existència d'una intensa i duradora presència neolítica a la comarca. La gran majoria dels jaciments dels quals tenim algun tipus d'informació són coves d'enterrament; a més, no és segur que siguin de cronologia eneolítica. La major documentació de llocs d'enterrament i la baixa representació dels llocs d'hàbitat ha de ser explicada per les característiques de la mostra, perquè l'absència de jaciments de superfície, representatius de la presència de poblats estables, tan sols pot interpretar-se pel desequilibri de la investigació fins ara duta a terme (fig. 3).

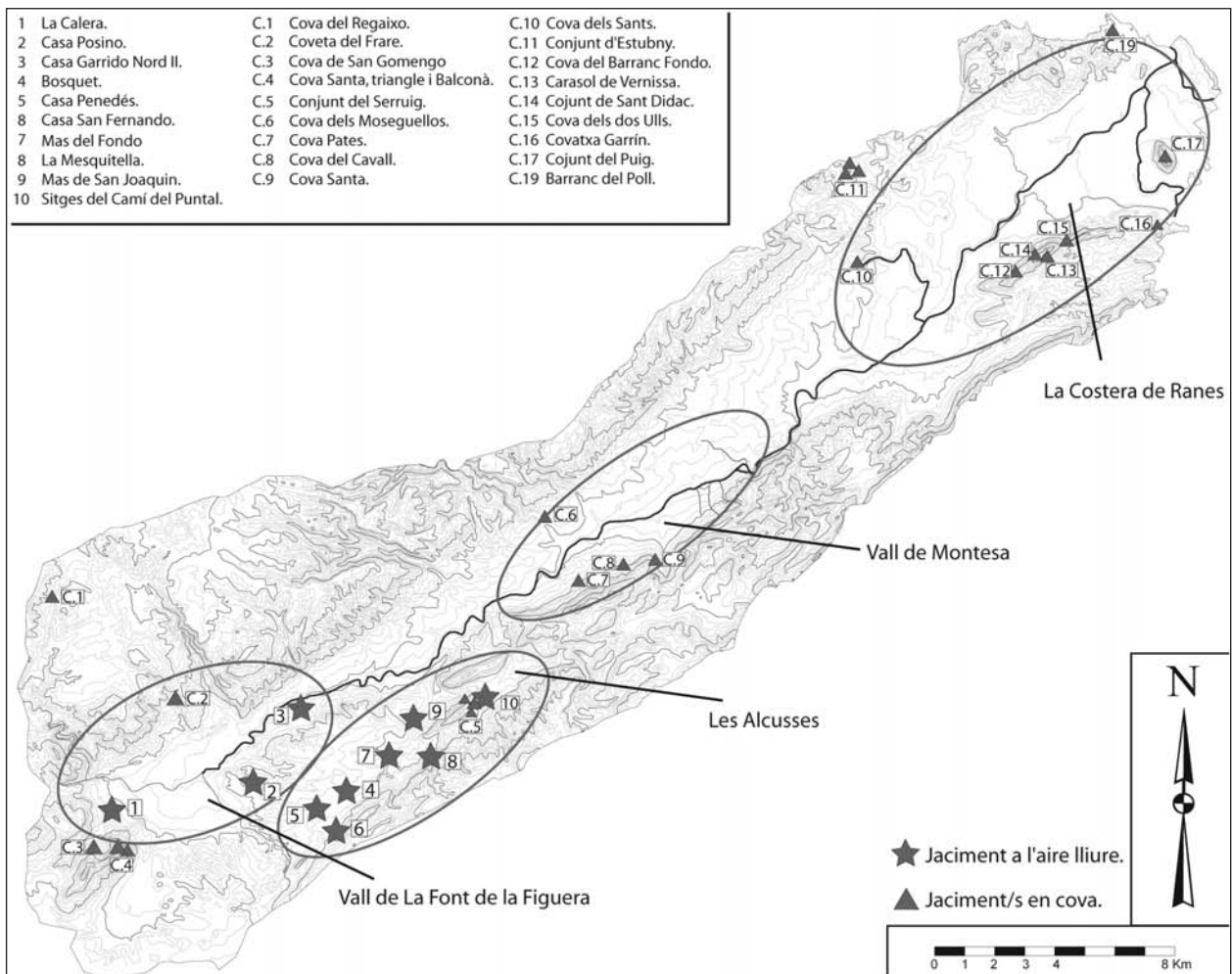

Figura 3. Distribució espacial de possibles jaciments neolítics a la comarca de la Costera.

Tenim constatada la presència de materials del Neolític antic en diferents jaciments de la comarca, com la Cova del Barranc Fondo (Xàtiva), la Cova Santa (La Font de la Figuera) i possiblement les coves de Mosseguellos (Vallada), Carasol de Vernissa (Xàtiva) i Barranc de Palop (Moixent). L'únic assentament a l'aire lliure que fins al moment podríem enquadrar dins del Neolític I és el Mas de San Joaquín, ubicat a la zona oriental del Pla de les Alcusses, en el qual es van recuperar mitjançant la prospecció arqueològica un parell de ceràmiques decorades, juntament amb alguna fulla de sílex (Molina i McClure, 2004).

Més nombrosos són els jaciments que podem enquadrar en el Neolític II (els restants de la fig. 3). Si ubiquem en un mapa els jaciments en pla i les coves que possiblement tenen restes d'enterraments eneolítics, ens permeten plantejar una hipòtesi de treball en la qual s'identifiquen quatre grans espais d'exploració de recursos: la Vall de la Font de la Figuera, les Alcusses, la Vall de Montesa i la Costera de Ranès.

Els espais que hem anomenat com a Vall de La Font de la Figuera i Les Alcusses estan representades per diferents poblatos a l'aire lliure i coves d'enterrament, que es concentren sobretot al Caperutxo i al Serruig. En el pla, tenim documentades diferents notícies de poblatos dels quals tan sols es coneix material arplegat en superfície o restes d'estructures excavades en la roca sense material arqueològic. El nombre de jaciments podria ser sensiblement superior si es confirma que la presència de ceràmiques fetes a mà en alguns dels jaciments ibèrics localitzats a les prospeccions de P. Pérez i R. Borredà (1997), es correspon amb assentaments en pla de cronologia neolítica que han estat ocupats novament en època ibèrica i romana, tal com passa a Casa Garrido Nord II. Aquest seria el cas de Bosquet, Casa Penedés o Casa San Fernando que, juntament amb els materials ibèrics, presenten ceràmiques fetes a mà. De la mateixa manera, hem donat com a vàlids altres jaciments que estan considerats com dubtosos: La Mesquitella (Galiana i al., 1998) i les sitges del Camí del Puntal.

Les altres dues zones que hem identificat, d'acord amb la presència de notícies de coves amb possibles enterraments eneolítics, són la Vall de Montesa i La Costera de Ranès. En aquestes no tenim arplegada cap notícia referent a l'aparició d'un poblat neolític en superfície. A la Vall de Montesa, als jaciments citats podem sumar uns altres, com la Cova de la Calavera i la Cova del Castell (properes a la Cova Santa i a la Cova del Cavall) o la Cova del Garrofer (a l'altra part del riu), que també podrien albergar enterraments del Neolític final. El que és ben significatiu és que no trobem documentat cap jaciment a l'aire lliure, situació que es repeteix a la Costera de Ranès, on existeixen nombroses notícies de coves amb restes d'enterraments i materials prehistòrics, però que no ha proporcionat cap resta d'hàbitat en superfície, aspecte que tan sols pot explicar-se per la seua destrucció per les diferents tasques realitzades o perquè encara no s'han pogut localitzar. En aquest sentit, cal destacar que existeix una notícia referent al fet que el poblat de l'Edat del

Bronze de la Peña de Sant Dídac podria tenir orígens neolítics, ja que l'aficionat Samit hi va trobar diferents puntes de fletxa al costat del poblat conegut (Aparicio, 1973: 23-24). Desconeixem si van ser trobades al poblat o en alguna de les coves existents al vessant d'ombria.

Els jaciments del terme d'Estubeny (C-11 = Cova del Barranc de la Meravella o Barranc de les Coves, Coveta Victoria, Teixonera, Covacha Chocomeli), probablement estan en relació amb l'aprofitament d'una part del territori regat pel Sellent (Pla dels Olivars, Pla de Nero, Las Eras, etc.). Encara que es troben dins de la comarca de la Costera, pareix que no estan relacionades de forma directa amb l'exploració de la Costera de Ranès.

Per tant, encara que el registre continua sent de baixa qualitat, l'estudi i publicació de totes aquelles restes que apareixen, creiem que possibilitarà crear una imatge diferent del Neolític a la comarca, ens aproparà als models de poblament ja existents en zones limítrofes i es constatarà una important ocupació per part dels grups neolítics al llarg de tota la seqüència. D'aquesta forma esperem que es pugui explicar la dinàmica evolutiva de la Costera en relació amb les comarques properes.

BIBLIOGRAFIA

- APARICIO PÉREZ, J. (1973). Restos prehistóricos en la comarca setabense. *IX Juegos Florales*, Xàtiva.
- BERNABEU AUBÁN, J. (1989). *La tradición cultural de las cerámicas impresas en la zona oriental de la península Ibérica*, Serie de Trabajos Varios del SIP, 86. València.
- BERNABEU AUBÁN, J. (dir.) (1993). El tercer milenio a.C. en el País Valenciano. Los poblados de Jovades (Cocentaina, Alacant) y Arenal de la Costa (Ontinyent, Valencia). *Sagvntvm-PLAV*, 26: 9-179.
- BERNABEU AUBÁN, J. y GUITART PERARNAU, I. (1993). La industria cerámica, en BERNABEU AUBÁN *et alii*, El III milenio a.C. en el País valenciano. Los poblados de Jovades (Cocentaina) y Arenal de la Costa (Onyinyent), *Sagvntum-PLAV*, 26: 47-66.
- BERNABEU AUBÁN, J. y OROZCO KÖHLER, T. (1994). La Cerámica, en BERNABEU, J., PASCUAL, J.L.L., OROZCO, T., BADAL, T., FUMANAL, M^a. P. y GARCÍA, O., Niuet (l'Alqueria D'Asnar). Poblado del III Milenio a.C. *Recerques del Museo d'Alcoi*, 3: 28-41.

- BERNABEU, J., PASCUAL, J. LL., OROZCO, T., BADAL, T., FUMANAL, M. P. y GARCÍA, O. (1994). Niuet (l'Alqueria D'Asnar). Poblado del III Milenio a.C. *Recerques del Museu d'Alcoi*, 3: 9-74.
- GALIANA, M. F., RIBERA, A. I TORREGROSA, P., (1998). Nou conjunt d'Art Rupestre Postpaleolític a Moixent (València): L'Abric del Barranc de les Coves de les Alcusses. *Recerques del Museu d'Alcoi*, 7: 89-106.
- GARCÍA BORJA, P., DOMINGO SANZ, I., ROLDÁN GARCÍA, C., VERDASCO CEBRIÁN, C., FERRERO CALABUIG, J., JARDÓN GINER, P. y BERNABEU AUBÁN, J. (2004). Aproximación al uso de materia colorante en la Cova de l'Or. *Recerques del Museu d'Alcoi*, 13: 35-52.
- GARCÍA BORJA, P. (2004). Avanç sobre el poblament de la vall del Canyoles durant l'Edat del Bronze, en *La Edad del Bronce en tierras valencianas y zonas limítrofes*: 203-212. Villena.
- GARCÍA BORJA, P. (2004b), La Cerámica, en GÓMEZ PUCHE, M., DÍEZ CASTILLO, A., VERDASCO CEBRIÁN, C., GARCÍA BORJA, P., B. MCLURE, S., LÓPEZ GILA, M.D., GARCÍA PUCHOL, O., OROZCO KÖLER, T., PASCUAL BENITO, J.LL., CARRIÓN MARCO, Y. y PÉREZ JORDÁ, G. El yacimiento de Colata (Montaverner Valencia) y los poblados de silos del IV milenio en las comarcas centro-meridionales del País Valenciano. *Recerques del Museu d'Alcoi*, 13: 53-128.
- GARCÍA BORJA, P., DOMINGO SANZ, I. y ROLDÁN GARCÍA, C. (2006). Nuevos datos sobre el uso de materia colorante durante el Neolítico Antiguo en las comarcas centrales valencianas. *Saguntum-PLAV*, 38: 49-60.
- GARCÍA BORJA, P. i MOLINA BALAGUER, LI. (2006). El Neolític en la Costera. Estat de la Qüestió, en *I Congrés d'Història de la Costera (novembre-desembre de 2001)*: 149-160. Sèrie d'Estudis Comarcals I, Institució Alfons el Magnànim.
- GÓMEZ, M., DÍEZ, A., VERDASCO C., GARCÍA, P., MCCLURE, S., LÓPEZ, M.D., GARCÍA, O., OROZCO, T., PASCUAL J. LL., CARRIÓN, Y. y PÉREZ, G., (2004). El yacimiento de Colata (Montaverner, Valencia) y los poblados de silos del IV milenio en las comarcas centro meridionales del País Valenciano. *Recerques del Museu d'Alcoi*, 13: 53-128.
- MOLINA BALAGUER, LL. y MCCLURE S. B. (2004). Canyoles archaeological survey project. Reultados preliminares. *Recerques del Museu d'Alcoi*, 13: 149-170.
- MOLINA BALAGUER, LL. (2006). La cerámica prehistórica de l'Abric de la Falguera, en GARCÍA PUCHOL, O. y MOLINA BALAGUER, LI. (coord.), *El abric de la Falguera (Alcoi - Alacant)*, Vol 2: 175-244.
- PASCUAL BENEYTO, J. i RIBERA I GOMES, A. (2004). El Molí Roig. Un jaciment del III mil·lenni a Banyeres de Mariola (l'Alcoià). *Recerques del Museu d'Alcoi* 13: 129-148.
- PÉREZ BALLESTER, J. y BORREDÀ MEJÍAS, R. (1997). El poblamiento ibérico del Valle del Canyoles. Avance sobre un proyecto de evolución del paisaje en la comarca de la Costera (Valencia). *Saguntum-PLAV*, 31: 133-152.
- RIBERA, A., PASCUAL BENEYTO, J., BARBERÀ, M. i BELDA, J.M. (2005). El poblament de l'Edat del Bronze a la Font de la Figuera (València). *Recerques del Museu d'Alcoi*, 14: 27-78.